

En fremmed kommer til byen

Ti år med den bibliometriske forskningsindikator

Poul Erik Mouritzen
Niels Opstrup
Pernille Bak Pedersen

En fremmed kommer til byen

Ti år med den bibliometriske forskningsindikator

Syddansk Universitetsforlag
2018

© Forfatterne og Syddansk Universitetsforlag 2018
University of Southern Denmark Studies in History and Social Sciences vol. 562
Sat og trykt af Specialtrykkeriet Arco A/S
Omslag: Mikkel Henssel
Sproglig revision: Birgitte Holten
ISBN 978 87 408 3131 3

En Fremmed kommer til byen er trykt med støtte fra:
Carlsbergfondet
Velux Fonden

Mekanisk, fotografisk, elektronisk eller
anden mangfoldiggørelse af denne bog
er kun tilladt med forlagets tilladelse eller
ifølge overenskomst med Copy-Dan.

Syddansk Universitetsforlag
Campusvej 55
5230 Odense M

www.universitypress.dk

Kapiteloversigt

1. En fremmed kommer til byen	17
2. Undersøgelsens design	37
3. To nedslag i politikdannelsen	63
4. Når gæs vogter ræve	87
5. BFI som ledelsesredskab	103
6. Viden, tro og følelser	125
7. En perverteret incitamentsstruktur?	147
8. Problematiske registreringer	159
9. Går det ud over undervisningen og formidlingen?	181
10. Forandrer det forskningen?	203
11. Skriver I, karle?	233
12. Gennemslagskraft og omfordeling	257
13. En fremmed bankede på	273
14. Konstitutive virkninger	285
15. Stor ståhej for ingenting?	297
Appendiks A: Undersøgelsens datamateriale	309
Appendiks B: Detaljerede tabeller	317
Litteraturliste	335

Indhold

Forord	13
KAPITEL 1	
En fremmed kommer til byen	17
Den fremmede forstyrrer	18
Den fremmedes herkomst	20
Organiseringen af den bibliometriske forskningsindikator	23
Principperne i den bibliometriske forskningsindikator	25
Hvornår kan man få BFI-point?	25
Hvor mange BFI-point kan man få?	28
BFI som led i fordelingen af finanslovsmidler	29
Ti år med BFI – en tidslinje	33
Modtagelsen af den fremmede	35
KAPITEL 2	
Undersøgelsens design	37
Forskningsspørgsmål	37
Forskningsdesign	38
Overordnede teoretiske tilgange	41
Performance management i universitetsverdenen	41
Implementeringen på universiteterne	43
Adfærdsmæssige konsekvenser for den enkelte forsker	46
Datakilder	50
Udvælgelse af stikprøve med institutter	53
Spørgeskemaundersøgelser	54
Interviews	55
Procesgenereret materiale	56
Om analyser og præsentation	57
Subjekt- og objektenheder	57
At undgå trivielle og bekræfte falske fund	58
Om årsagsvirkninger	58
Nogle konventioner	59
Bogens opbygning	60

KAPITEL 3	
To nedslag i politikdannelsen	63
Retsvidenskab	65
Hvad er en forskningspublikation i BFI?	69
En teoretisk definition?	72
Fagfællebedømmelse	73
Uklarheder, gråzoner og det selvfølgelige	73
Kommunikation af principperne	74
Evalueringen i 2012	75
Retningslinjer for registrering af publikationer 2017	78
Principper for brugen af BFI-data	80
Afslutning	84
KAPITEL 4	
Når gæs vogter ræve	87
Registreringsprocessen	90
Godkendelsesprocessen	94
Valideringsprocessen	96
Validering af bibliografisk data	96
Validering af faglig information	97
Efterregistrering	100
Kan fokus på registrering gøre en forskel?	101
KAPITEL 5	
BFI som ledelsesredskab	103
Den lokale gennemslagskraft	104
Hård og blød implementering	107
Fordelingsmodeller: Fra negligering til forstærkning	110
Implementeringen på gulvet	112
Institutedere og medarbejdere: Har de den samme opfattelse?	114
Forskelle i implementeringen	116
Implementeringen i toppen	120
Afslutning	122
KAPITEL 6	
Viden, tro og følelser	125
Forskernes viden om BFI-systemet	125
Kilder til viden i forbindelse med registrering af forskning	125
Forskelle mellem universiteter og hovedområder	128

Forskelle mellem forskere	131
Vurdering af ledelsens brug af BFI	134
Hvad forventede medarbejderne af ledelsen?	134
Hvordan gik det så?	137
Forskelle mellem fakulteter og institutter	140
De følelsesmæssige reaktioner	141
Afslutning	145
KAPITEL 7	
En perverteret incitamentsstruktur?	147
BFI som en incitamentsstruktur	147
Omkostningerne	150
Nytten for kollektivet	151
Nytten for individet	153
To ikke-pekuniære drivkræfter	155
Et supplerende perspektiv	158
KAPITEL 8	
Problematiske registreringer	159
Fremgangsmåden for undersøgelsen	160
Afgrænsning af publikationer	161
Videnskabelighedskriteriet	162
Operationalisering	164
Datakvalitet og publikationsformer	165
Monografier på danske forlag	166
Antologibidrag på danske forlag	168
Antologibidrag i engelske håndbøger	168
Tidsskriftsartikler i danske tidsskrifter, som er tildelt BFI-point	169
Tidsskriftsartikler i danske tidsskrifter, som ikke er tildelt	
BFI-point	170
Registreringspraksis på hovedområder og universiteter	171
Betyder organiseringen noget?	175
Afslutning	177
KAPITEL 9	
Går det ud over undervisningen og formidlingen?	181
Ændringer i arbejdstiden	184
Tid brugt på forskning	185
Tid brugt på undervisning	188

Tid brugt på formidling	193
Tid brugt på andre opgaver	196
Implementeringsgradens betydning	198
Institutniveau	198
Individniveau	199
Afslutning	201
KAPITEL 10	
Forandrer det forskningen?	203
Megen debat – men begrænset viden	203
BFI og andre akademiske incitamentssystemer.	208
”Kolonisering” af de andre?	209
BFI’s betydning for forskernes publiceringsbeslutninger.	210
Ændrer BFI den forskning, der bedrives?	213
Kvalitet versus kvantitet.	214
Kort- versus langsigtet fokus.	216
Lav- versus højrisikoprojekter.	219
Tvær- versus monofagligt samarbejde.	221
Opportunistisk forsknings- og publiceringsadfærd?	223
Udviklingen i publiceringsformernes status	227
Afslutning	230
KAPITEL 11	
Skriver I, karle?	233
Udviklingen i dansk forskning målt med BFI-målestokken	234
Datamaterialet.	234
Nationalt plan	236
Universiteterne	239
Hvorfor har nogle vokseværk og andre ikke?	241
Udviklingen i publiceringsprofiler	245
Fra bøger til artikler?	245
Større fokus på niveau 2?	248
Det danske sprogs skæbne	251
Samarbejde	253
Afslutning	254
KAPITEL 12	
Gennemslagskraft og omfordeling	257
Udviklingen i dansk forsknings gennemslagskraft.	257

Væksten i publikationer.....	259
Væksten i citationer	261
De enkelte universiteters gennemslagskraft	263
Udviklingen i universiteternes ranking	265
BFI og omfordelingen	267
Afslutning	270
KAPITEL 13	
En fremmed bankede på	273
Modtagelsen af den fremmede på de syv universiteter.....	273
Aalborg Universitet	273
Danmarks Tekniske Universitet.....	274
Roskilde Universitet	275
Copenhagen Business School	276
Syddansk Universitet	277
Aarhus Universitet	278
Københavns Universitet.....	278
Modtagelsen af den fremmede på de fire hovedområder	279
De humanistiske videnskaber.....	279
Det samfundsvidenskabelige område	280
Det naturvidenskabelige og tekniske område	281
Det sundhedsvidenskabelige område	282
Afslutning	283
KAPITEL 14	
Konstitutive virkninger.....	285
The seductive power of numbers	285
Også forskere og universiteter gamer – når der er noget på spil ..	290
Tilpasning af arbejdstiden	293
Tilpasning af forskningen?	293
Kolonisering	296
KAPITEL 15	
Stor ståhej for ingenting?	297
Policy-konklusioner	298
Teoretiske bidrag	303
Policy implikationer.....	304

APPENDIKS A	
Repræsentativitet	309
Spørgeskemaundersøgelser med institutledere	309
Spørgeskemaundersøgelser med forskere	311
Sammenligning mellem respondenter og non-respondenter i 2011	312
Sammenligning mellem stikprøve og population i 2011	313
Sammenligning mellem respondenter og non-respondenter i 2015	313
Sammenligning mellem stikprøve og population for 2015	315
Vægtning	316
APPENDIKS B	
Detaljerede tabeller	317
Kapitel 8	318
Kapitel 9	327
Kapitel 10	329
Kapitel 11	330
Litteratur	335
Forfatterne	349

Forord

Denne bog udløser fem point, ja faktisk lidt mere. Der skal nemlig lægges 25 procent til, fordi der er tale om et samarbejde mellem forskere fra to institutioner. Men de 6,25 point skal deles mellem os tre forfattere. Der er med andre ord godt to point til hver af os. Vi kunne sikkert, med en kreativ brug af medforfatterskaber og en opsplittning af bogen i flere kapitler, skrabe det dobbelte sammen, hvis vi lavede bogen om til en artikelsamling.

Projektet er startet i 2010, og i mellemtiden har vi i sagens natur været tilbageholdende med at publicere, inden de sidste surveydata var samlet sammen. En institutleder, der går op i den enkelte medarbejders BFI-høst, vil nok blive temmelig knotten og finde, at medarbejdere ikke bør kaste sig over så lidt produktive projekter. Ja, medarbejderen kunne måske sidde på et universitet, hvor det lokale bibliotek på forespørgsel gerne laver lister med den enkelte medarbejders pointhøst til brug i fyringsrunder. Vil en medarbejder her kaste sig over et projekt, hvor udkommet først viser sig efter syv år? Han/hun kunne endog sidde på et institut, der belønner ”god” forskning, som dette nu er defineret af rangordnede lister med de mest anerkendte tidsskrifter øverst. Måske med et engangstillæg til følge på 50.000 kroner for en enkelt artikel. En bog, og så endda på dansk! Man må jo være temmelig tøvlig.

Disse overvejelser viser nogle af de dilemmaer, der knytter sig til den bibliometriske forskningsindikator (BFI): kortsigtet forskning versus langsigtet; grundforskning versus anvendt forskning; risikofyldt forskning versus risikofri; artikler versus monografier; dansk eller engelsk; penge, prestige eller relevans; fokus på det samfunds-/policy-relevante eller alene på egen karriere; ledelsesfokus eller fokus på anerkendelse i fagmiljøet/samfundet. Men den peger også på de dilemmaer, hver enkelt forsker står over for, når han/hun skal vælge publiceringsform og -kanal: Skal man skele til, hvad der er ”rigtigt” eller mest givtigt i BFI-henseende? Den viser også nogle dilemmaer for universiteter og institutter: Skal man føre den bibliometriske forskningsindikator helt ned på det enkelte institut og måske endda den enkelte medarbejder?

Bogen handler om den bibliometriske forskningsindikator, herunder hvordan de enkelte institutioner og den enkelte forsker tackler de nævnte dilemmaer. Den er første trin i en tottrinsraket, idet vi yderligere planlægger en engelsksproget monografi, som skal udkomme ultimo 2018. Vi har valgt den

totelte publicering, ikke for at samle BFI-point sammen, men af i hvert fald to årsager.

For det første er den danske og den udenlandske målgruppe forskellig. Der vil i den danske monografi blive præsenteret en lang række beskrivelser, som næppe interesserer udlændinge, f.eks. har vi ganske mange overvejende beskrivende tabeller, der viser forskelle mellem de syv danske universiteter (IT-universitetet er ikke en del af undersøgelsen). For det andet vil vi bruge den engelsksprogede publikation til at dække en række mere grundforskningsprægede analyser, som kan baseres på det forhold, at vi har mulighed for at lave panelanalyser, dvs. undersøgelser af udviklingen over en fireårig periode med hensyn til værdier, virkelighedsopfattelser og adfærd for de samme ca. 600-700 danske forskere.

I adskillige årtier lærte statskundskabsstuderende på Aarhus Universitet, at man skulle fremlægge sine værdipræmisser i forbindelse med sin forskning. Det kan i sig selv være vanskeligt. I nærværende sammenhæng er det måske ekstra vanskeligt. Sagen er nemlig den, at en af forfatterne (Poul Erik Mouritzen) opererer med hele tre kasketter. Han har for det første, som alle forskere i Danmark, været et objekt for BFI, dvs. at han har levet med den i næsten ti år, har set dens resultater, observeret, hvad den har gjort ved ham selv og ikke mindst ved de mange kolleger, som han har daglig omgang med. Han har for det andet fra dag 1, dvs. efteråret 2007, været involveret i BFI's tilblivelse som samfundsvidenskabeligt medlem af Fagligt Udvalg. Den tredje kasket er naturligtvis forskerkasketten. Den, der har været udsat for BFI, som har været med i udviklingen af den, er også en forsker, der har valgt netop BFI som objekt for sin forskning.

Man kunne måske antage, at det ville føre til kasketforvirring, eller at han og de to andre forfattere langsomt er blevet socialiseret ind i en ministeriel forståelse af forskningsverdenen. Efter vores bedste overbevisning er dette ikke tilfældet. Vi har fra starten besiddet, hvad vi vil kalde en sund, kritisk holdning til BFI, men vi har ikke noget, der skal forsvares, hverken i forhold til vores forhåndsskepsis eller i forhold til implementeringen af BFI. Om vi med det udgangspunkt har kunnet undgå en bias i vores tilgang til undersøgelsen, er helt op til den enkelte læser at vurdere. Videnskabsteoretisk har vi det temmelig antikverede standpunkt, at data – kvantitative såvel som kvalitative – vil kunne give os svar på de spørgsmål, som vi stiller, og at vi, de tre kasketter til trods, er i stand til at analysere data rimeligt objektivt. At et medlem af forfattertrioen har været involveret i udviklingen, implementeringen og den løbende monitorering af den bibliometriske forskningsindikator, ser vi kun som en ekstra fordel.

På et enkelt punkt kunne vi beskyldes for kasketforvirring. Som nævnt har vi været tilbageholdende med at publicere fra projektet, inden de sidste data var samlet sammen. Faktisk var vi langt fremme i planlægningen af en dansksproget publikation, som skulle indeholde analyser af det første sæt data indsamlet i 2010-11, da det gik det op for os, at denne publikation i alvorlig grad kunne komme til at påvirke vores forskningsobjekt, danske universiteter og danske forskere. Bogen blev derfor opgivet. I 2016 stod vi imidlertid i en situation, hvor vi åbenlyst ville komme til at påvirke vores objekt. Vi lavede en analyse af kvaliteten af de indberettede BFI-publikationer og fandt nogle forholdsvis alarmerende kvalitetsproblemer (se særligt kapitel 3 og 8). I den situation står man som samfundsvidenskabelig forsker i samme situation som en medicinsk forsker, der midt i et forsøg må konstatere, at en bestemt pille helbreder alle mennesker (eller for den sags skyld slår alle ihjel). Man må afbryde forsøget og fortælle om resultaterne, inden det er afsluttet, fagfællebedømt og publiceret. Og dermed er vi kommet til at studere fænomener, som vi selv har været medvirkende til at skabe.

Et så langvarigt projekt har gennem tiden haft mange dygtige medarbejdere ansat som studentermedhjælper, videnskabelig medarbejder eller ph.d.-studerende. En stor tak for fremragende indsats skal lyde til Johan Andresen, Signe Blåbjerg Christoffersen, Anders Filtenborg, Mie Filtenborg, Dorte Henriksen, Martin Krastrup, Sofie Skovdal Mouritzen og Rikke Pedersen. En række kolleger har været så venlige at læse dele af manuskriptet igennem. Tak til Peter Munk Christiansen, Jørgen Søndergaard, Kaare Aagaard og Nis Jul Clausen for mange gode råd, der har gjort bogen bedre og mere læseværdig. Vores kollega, professor Jesper Schneider, har løbende været en uvurderlig sparringspartner og har desuden været så venlig at lave en række af analyserne i kapitel 12 vedrørende udviklingen i citationsraten. En stor tak til Jesper. Endelig tak til Syddansk Universitetsforlag og forlagets ”copy editor”, Birgitte Holten, for en fremragende indsats samt til den anonyme reviewer for gode forslag til præciseringer og uddybninger. Tak til Forskningsstyrelsens BFI-medarbejdere, der gennem hele forløbet, og ikke mindst her til slut, har besvaret spørgsmål og stillet data til rådighed, som ikke har været umiddelbart tilgængelige. Det sidste gælder også Kontor for Institutionsøkonomi i Styrelsen for Institutioner og Uddannelsesstøtte som formentlig er de eneste i kongeriget, der fuldstændig præcist ved, hvordan BFI point omsættes til kroner til universiteterne.

Projektet etablerede tidligt et internationalt ”advisory board”, som der har været holdt to møder med. Hertil kommer en række separate møder med enkeltmedlemmer. En stor tak for deres villighed til at øse af deres viden skal

lyde til Margit Osterloh, Barry Bozeman, Ivar Bleiklie, Bruno Frey og Paul Wouters.

Flere tusind forskere og ledere på danske universiteter har brugt tid på at besvare vores spørgeskemaer eller har stillet sig til rådighed for interviews. Vi har fået svarprocenter af en størrelsesorden, som næppe er blevet matchet noget sted i verden i tilsvarende undersøgelser, og frem for alt er vi blevet uendeligt meget klogere på vores forskningsemne, den bibliometriske forskningsindikator. Tak for jeres uvurderlige bidrag!

Sluttelig skal der lyde en tak til Velux Fonden for bevillingen til at gennemføre projektet og for at lade projektperioden gå langt ud over det normale. Fonden har vist stor forståelse for, at projekter som dette indimellem kan løbe ind i nogle små bump på vejen, der kræver forskellige tilpasninger. En særlig tak skal lyde til fondens tidligere direktør Kjeld Juel Petersen og fonsrådgiver Henrik Tronier, der begge entusiastisk har troet på og støttet projektet. Vi vil også gerne rette en stor tak til Carlsbergfondet, som har støttet projektet med postdoc-midler.

*Odense og Aarhus
Den 22. februar 2018
Forfatterne*